

доступ як засіб сприяння академічній доброчесності» серед науково-педагогічних працівників та здобувачів. Опрацювання результатів анкетування сприятиме покращенню культури доброчесності в студентському та науково-педагогічному середовищі, що забезпечить європейські стандарти освіти в Університеті.

УДК 027.7:004(477.43)НБ ХНУ

Юрій Костров,
завідувач відділу,
Ольга Костюк,
провідна бібліотекарка,
Олена Нечипорук, провідна бібліотекарка
відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення
Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Сучасні інформаційні технології в обслуговуванні користувачів Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

***Анотація.** У статті розглянуто запровадження новітніх технологій у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, історію створення автоматизованої системи обслуговування, висвітлено роль вебсайту бібліотеки як ефективного засобу комунікативної взаємодії бібліотеки з користувачем.*

***Ключові слова:** бібліотека ХНУ, користувачі, обслуговування, новітні комп'ютерні технології, інформаційний простір, бібліотечні інформаційні ресурси, вебсайт.*

Інформаційна революція кінця ХХ - початку ХХІ століття істотно змінила роль бібліотек, які все більше почали позиціонувати себе як інформаційно-ресурсні центри, оснащені сучасними засобами обробки, зберігання та передачі інформації. Розширився й спектр послуг бібліотек. Сьогодні це не тільки місце для зберігання та видачі книг і журналів, а ще й центри для забезпечення широкого доступу до мережі Інтернет, підбору важливих інформаційно-аналітичних матеріалів, формування електронних бібліотечних каталогів і повнотекстових баз даних. Сама необхідність систематизування, зберігання інформації та доступу до неї користувачів окреслили як головну роль бібліотек у цій справі.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету - потужний інформаційний та культурно-освітній центр, який бачить своє основне завдання у сприянні інноваційним освітнім та науковим процесам ХНУ. Саме тому наприкінці ХХ століття у книгозбірні розпочалось активне застосування інновацій, пов'язаних з інформатизацією, яке охопило всі напрями бібліотечної роботи. Результатом цих інновацій стало суттєве підвищення якості, оперативності та повноти задоволення інформаційних потреб і запитів користувачів та презентація власних ресурсів у зовнішньому інформаційному середовищі.

В якості прикладних програмних продуктів в бібліотеці використовуються як автоматизована бібліотечна інформаційна система (АБІС) "УФД. Бібліотека", так і власні розробки. Програма "УФД. Бібліотека" була впроваджена в роботу книгозбірні ХНУ у вересні 1999 року, і вже на початку 2002 року всі основні технологічні процеси були автоматизовані.

Сьогодні в бібліотеці під впливом інформаційних технологій створено віртуальну систему обслуговування читачів, розроблено засоби віддаленого доступу до інформаційних ресурсів (електронних каталогів та картотек, повнотекстових баз даних підручників і монографій, навчально-методичних посібників, наукових праць, зовнішніх баз даних), що забезпечує користувачів необхідною профільною інформацією. Обслуговування користувачів відбувається лише в автоматизованому режимі. Усі програмні продукти, які впроваджені в бібліотеці ХНУ, побудовані за архітектурою «клієнт-сервер» і базуються на системах управління базами даних реляційного типу, що підтримують стандарт SQL.

Варто зазначити, що віртуальна система обслуговування, якій передувала автоматизація основних бібліотечних процесів, весь час удосконалюється та доповнюється новими ресурсами та сервісами. Наразі віртуальне обслуговування здійснюється засобами повнотекстових та бібліографічних ресурсів, власних та придбаних вітчизняних та зарубіжних БД.

Важливою складовою інформування та обслуговування читачів є розміщення інформації на вебсайті бібліотеки університету. Вебсайт книгозбірні має розгалужену структуру. Максимально повно представлено власні інформаційні продукти. Для зручності доступу користувачів не тільки до власних, а й до інтернет-ресурсів в окремих розділах сайту створені точки доступу для оперативного пошуку інформації. Зважаючи на швидкі зміни в суспільстві, освітньому та інформаційному середовищі, сьогодні продовжується робота із вдосконалення сайту, змінюється його наповнення, що приводить до розширення його ролей та функцій.

Історія вебсайту НБ ХНУ розпочалася 1998 року, коли на новоствореному сайті університету (тоді ще Технологічного університету Поділля) було започатковано сторінку бібліотеки з усього трьома розділами: «Путівник по бібліотеці», «Фонди» та «Наші бібліографічні ресурси». З травня 1999 року бібліотека вже мала свій власний вебсайт, який наступні роки змінювався 6 разів [1], удосконалювався, ставав яскравішим за дизайном, структурою, інформаційним наповненням.

Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, використання користувачами додатків до мобільного інтернету, 2018 року бібліотечною радою, до складу якої входять представники різних факультетів університету, було прийнято рішення про створення нового вебсайту книгозбірні, сумісного з мобільними пристроями. Новий сайт книгозбірні поступово наповнювався оновленою інформацією, що дозволило користувачам бібліотеки активно і без перешкод використовувати інформаційні ресурси книгозбірні з будь-якого гаджету. Варто зазначити, що через карантин та війну в Україні віртуальна система обслуговування виявилася досить ефективною.

Електронне інформаційне середовище бібліотеки складається з бібліографічних, веббібліографічних та повнотекстових БД, найголовнішими з яких є Електронний каталог (ЕК) та Електронна бібліотека (ЕБ).

БД «ЕК» у бібліотеці виконує функцію генерального каталогу, акумулює всю облікову інформацію щодо нових надходжень, вилучення документів, розподілу фонду за підрозділами тощо. Як потужний інформаційно-комунікаційний засіб ЕК дозволяє здійснювати багатоаспектний інформаційний пошук, допомагає знайти інформацію щодо забезпечення літературою окремих навчальних дисциплін, наукових тем. Його відкритість і доступність в інтернет-просторі дозволили запровадити і розвивати електронне замовлення, надати можливість користувачам працювати з інформацією дистанційно. На початок 2022 р. ЕК налічує близько 450 тис. записів. Тематичний рубрикатор нараховує понад 120 тис. рубрик.

У науковій бібліотеці Хмельницького національного університету база даних «Електронна бібліотека» функціонує з 2004 року і сьогодні налічує більше 11000 документів. У ній представлені наукові видання навчального закладу та матеріали наукових

конференцій ХНУ, автореферати дисертацій, захищених в університеті, видання з історії вишу, а також посилання на світові електронні ресурси – наукові платформи та електронні бібліотеки [3]. БД «ЕБ» містить повнотекстові версії підручників, навчально-методичних посібників, монографій, які вийшли друком у видавничо-поліграфічному центрі університету та адаптовані до вивчення нормативних та вибіркового навчальних дисциплін, що викладаються студентам усіх форм навчання; документи, що передаються науковцями та співробітниками; ресурси Інтернет тощо.

Отже, автоматизація бібліотечних технологій, багаторічний досвід роботи працівників книгозбірні з віртуальною системою обслуговування стали основними чинниками безболісного переходу на дистанційну форму роботи під час карантину і воєнного стану. Зокрема, БД «ЕБ», «ЕК», «Інституційний репозитарій», бібліотечні сервіси «МБА та ЕДД», «Віртуальна довідкова служба», «Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи», «Електронний формуляр» та ін. посприяли запровадженню дистанційного навчання, допомогли студентам самостійно та оперативно отримувати необхідну інформацію та фахові знання.

Важливо відмітити роль фахівців відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, які забезпечили дистанційну роботу книгозбірні практично за всіма напрямками роботи. Створення віртуального сервера забезпечило співробітникам бібліотеки авторизований доступ до АБІС «УФД. Бібліотека» і можливість працювати з її БД «ЕК» та допоміжними модулями. Це дозволило здійснювати редагування і наповнення електронного каталогу, електронної бібліотеки та інституційного репозитарію, працювати з БД «Читачі», «Навчальні дисципліни ХНУ», «Тематичний каталог», «Книгозабезпеченість» тощо [2].

Таким чином, наукова бібліотека в інформаційному середовищі зайняла власну нішу, надаючи доступ до інформації через вебсайт, забезпечуючи ефективність взаємодії з користувачами. Однак вважаємо, що інноваційних і прогресивних рішень сьогодні ще потребують питання забезпечення матеріально-технічної бази книгозбірні, що сприятиме оцифруванню власних фондів та створенню власних електронних колекцій.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Веб-сайт бібліотеки як засіб ефективної взаємодії з користувачем / О. Б. Айвазян, Ю. В. Костров // Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2019. – С. 12–17.
2. Айвазян О. Б. Організаційна складова в дистанційній роботі університетської книгозбірні / О. Б. Айвазян // University Library at a New Stage of Social Communications Development : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.). – Дніпро, 2020. – Режим доступу: <http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/05/Aivazian-стаття.pdf>. – Назва з екрана.
3. Глухенька В.О. Автоматизовані технології бібліотеки ХНУ: розширений доступ до ресурсів. Досвід впровадження та кооперації / В.О. Глухенька//Бібліотека в освітньому просторі:інформаційний бюлетень .-2007.-№4.-С.20-24.
4. Таланчук О. Б. Формування фонду електронних документів у науковій бібліотеці ХНУ [Електронний ресурс] / О. Б. Таланчук // Стратегія розвитку бібліотек закладів вищої освіти : матеріали наук.-практ. конф. ЗВО, 27 жовт. 2021 р. – Режим доступу : http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf. – Назва з екрана.